

ЦІННІСНА ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ДИЗАЙНЕРІВ

Обґрунтовано поняття «ціннісна педагогічна взаємодія». Визначено значущість формування комунікативної компетенції на тлі впровадження компетентнісного підходу задля підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців в галузі дизайну. Схарактеризовано сутність понять «компетентність» і «комунікативна компетентність»; обґрунтовано необхідність втілення в систему вищої освіти України компетентнісного підходу, зорієнтованого на аналіз результатів якості ціннісної педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу.

Ключові слова: іноземна мова, ціннісна педагогічна взаємодія, компетентність, партнери, міжособистісні відносини, комунікація.

Обосновано понятие «ценностное педагогическое взаимодействие». Определена значимость формирования коммуникативной компетенции на фоне имплементации компетентностного подхода с целью повышения конкурентоспособности будущих специалистов в сфере дизайна. Охарактеризована сущность понятий «компетентность» и «коммуникативная компетентность»; обоснована необходимость имплементации в систему высшего образования Украины компетентностного подхода, ориентированного на анализ результатов качества ценностного педагогического взаимодействия субъектов учебного процесса.

Ключевые слова: иностранный язык, ценностное педагогическое взаимодействие, компетентность, партнеры, межличностные отношения, коммуникация.

In the new global situation, the imbalance between materiality and spirituality has become a central issue for finding ways to humanize the educational process, to promote culture of tolerance and intercultural communication relationships. Against the background of the socio-economic situation of the modern Ukraine dramatic changes occurring in the labor market, which urgently demands professionally mobile, competitive specialists. This paper attempts to show that the changes in the modern professional life have caused the situation where the old value and professional orientations no longer meet the new requirements but the new ones are not yet formed.

In general, the aim of this study is also to examine and determine the concept "valuable pedagogical mutual relations". The significance of communicative competence against implementation of competence approach to the communicative skills development of the future professionals in the sphere of design is determined. The essence of the concepts of "competence" and "communicative competence"; the necessity of implementing of the competence approach into the system of higher education are characterized. It is underlined that such approach is focused on the analysis of the quality of pedagogical interaction of the educational process subjects.

This study has shown that the matters of the educational process must form value-and-professional orientations. Examining the interest in each student as in an individual in today's learning process where the participants are considered to be equal partners in a dialogue, the range of the common characteristics and features of the phenomenon can be singled out. They are: biological characteristics, such as age, duration of activity, etc.; motivation, as the deep interest that is the most important stimulus activity by which a student is willing to work enthusiastically and purposefully correspondingly to his own set of values; social ones, represented in the communicative act, in which the individuality of each partner in the dialogue is considered to be the value due to the incompleteness of a man as the main condition for development of the further interest in this man and communication with him.

Values orientations occupying an important place in the internal structure of an individual are a powerful means of regulation of activity. Values orientations are identified by evaluation yourself and others, life circumstances, an ability to regulate conflict situations and find a way out of the problem. Thus, the interplay of the participants in the process of pedagogical mutual interaction that occurs due to interchange of the values and professional information, increases the motivation to learn, and makes future designers be sustainable and autonomous personality, ready for free choice. Pedagogical mutual interaction is the way of updating the axiological component of professional competence of the future specialists. The high school teacher`s ability to transmit not only knowledge through learning content, but to broadcast professional value orientations, using innovative educational technologies is particularly important both for the personality formation and professional training of the educational process subjects. Further studies on the current topic are recommended.

Key words: *foreign language, value pedagogical mutual interaction, competence, partners, interpersonal relations, communication.*

Постановка проблеми. Професійна діяльність є одним із найважливіших компонентів життєдіяльності людини, що забезпечує повну самореалізацію особистості, актуалізує усі її можливості. Провідну роль в надбанні професії

дизайнера та оволодінні професійними компетенціями відіграє вища професійна дизайнерська освіта. Якщо з боку засвоєння найважливіших знань та навичок, за думкою теоретиків дизайну, є композиція, то з точки зору виховання професійної культури майбутнього фахівця стає формування ціннісних орієнтацій його особистості. Ситуація, що склалася на межі ХХ - ХХІ століть, характеризується необхідністю подолання дисбалансу між матеріальністю та духовністю та орієнтацією на пошук шляхів гуманізації освітнього процесу, утвердження культури комунікації і толерантності взаємовідносин.

На тлі соціально-економічного стану сучасної України відбуваються кардинальні зміни на ринку праці, де гостро потрібні професійно мобільні, конкурентоспроможні спеціалісти. Актуальність проблеми в умовах зростаючої потреби в готовності майбутнього фахівця включатися в спільну діяльність визначається необхідністю формування в студентів культури міжособистісних відносин, що виявляються в процесі взаємодії з іншими людьми. Усе це спричиняє зміни у реальному професійному житті, де колишні ціннісно-професійні орієнтації вже не відповідають новим вимогам, а нові ще не є сформованими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще в середині ХХ століття на тлі негативних наслідків пояснювально-ілюстративного характеру організації навчання, що призвів до посилення протиріччя між вимогами студента в розвитку своїх схильностей, інтересів і традиційно, з одного боку, її малоактивною системою навчання, з іншого, в дидактиці почався пошук нових ефективних способів організації педагогічної взаємодії, ефективність якої багато у чому залежить від рівня комунікативної компетенції учасників навчального процесу.

Слушним є висновок дослідниці О.В. Гончар, зроблений нею на підставі вивчення теорії та практики організації навчального процесу у ВНЗ України другої половині ХХ століття, про те, що проблема взаємодії викладачів і студентів продуктивно розроблялася в педагогіці в різних аспектах:

- як педагогічне спілкування (О. Бодальов, В. Кан-Калик, І. Зимня, С. Кондратьєва та інші);

- як істотна характеристика педагогічного процесу (В. Сластьонін);
- як діяльність, спрямована на розвиток научуваного, становлення його особистісної позиції, підтримку проявів його самостійності (педагогіка підтримки О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін);
- як прояв педагогічної творчості (О. Белкін, Є. Коротаєва, А. Кравченко, І. Демакова, М. Никандрова);
- як сукупність педагогічних ситуацій (І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос та інші);
- як інтеракція, тобто навчання в малих групах («cooperative learning») Р. Славін («Навчання в команді»), Д. Джонсон і Р. Джонсон («Учимося разом»), Шл. Шаран («Групові дослідження»), а також Ел. Аронсон, Спенсер Каган та інші;
- як організація навчального співробітництва у колективних, кооперативних, групових формах роботи (О. Донцов, В. Дьяченко, О. Захаренко, Х. Лійметс, А. Петровський, В. Фляків, Д. Фельдштейн, Г. Цукерман, С. Якобсон) [2, с. 2].

В останні роки в психолого-педагогічних науках активно розвивається особистісно-орієнтована парадигма освіти (А. Асмолов, Є. Бондаревська, В. Петровський, В. Слободчиков, Д. Фельдштейн, Є. Шиянов, І. Якиманська та ін.). Завдання виявлення особових особливостей, траєкторії розвитку кожного студента у період навчання у ВНЗ стає усе більш актуальною. Але незважаючи на кількість наукових праць усе ж таки ці питання досить залишаються мало розробленими.

Грунтовний аналіз досліджень у галузі педагогіки та соціальної і педагогічної психології свідчить, що значна кількість учених (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, І. Богачок, Н. Бодровська, І. Зимня, Є. Ісаєв, В. Кан-Калик, М. Каган, О. Леонтєв, Л. Петровська, А. Реан, Н. Шевандрін та ін.) у зв'язку із вивченням взаємодії індивідів торкаються поняття комунікативної компетентності. Кількість прихильників (Н. Бібік, В. Байденко, Л. Буркової, Л. Ващенко, Г. Єльнікової, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Кузьмінського, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, В. Рябова, О. Савченко та інші) компетентнісного підходу поступово

збільшується. Отже, у більшості дослідників не викликає сумніву, що в основу забезпечення якості освіти повинні бути покладені компетенції, які позначають інтегровані характеристики діяльності працівника.

Метою є визначення значущості ціннісної педагогічної взаємодії як основи формування іншомовної комунікативної компетенції на тлі впровадження компетентнісного підходу задля розвитку майбутніх фахівців в галузі дизайн. Усе це порушує низку завдань, які необхідно вирішити, а саме: визначити сутність поняття «ціннісна педагогічна взаємодія», «компетентність»; обґрунтувати важливість опанування комунікативними компетентностями майбутнім фахівцем на заняттях з іноземної мови, а також необхідність втілення в систему вищої освіти компетентнісного підходу, зорієнтованого на аналіз результатів якості ціннісної педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. За останні роки у світовій освіті «компетентнісний підхід» набирає усе більше обертів. Проте, ідея компетентнісного підходу в педагогіці зародилася на початку 80-х років минулого століття, коли в журналі «Перспективи. Питання освіти» була опублікована стаття В. де Ландшеєр «Концепція «мінімальної компетентності». Спочатку мова йшла не про підхід, а про компетентність, професійну компетентність, професійні компетенції особистості як мету та результат освіти. При цьому компетентність у найбільш широкому сенсі розумілася як «поглиблене знання предмета або засвоєння вмінь». У міру освоєння поняття відбувалося розширення його обсягу і змісту. Так, наприкінці минулого століття почали з'являтися наукові праці, де мова вже йшла про компетентнісний підхід в освіті (В. Болотов, Є. Коган, В. Кальний, А. Новиков, В. Сериков, С. Шишов, Б. Ельконін та інші). Визначення суті компетентнісного підходу потребує з'ясування того, що мається на увазі під «підходом» взагалі. У літературі поняття підхід використовується як базове методологічне поняття, що презентує ядро знань як сукупність прийомів, принципів і методів навчання та виховання, як вибір напрямку, як особлива форма (система) діяльності (аналізу), як засіб, шлях досягнення мети, тобто це програма дій, що розглядає педагогічні явища під певним кутом зору, з певної позиції» [5,

с. 508]. Втім, підхід деякі вчені зводять до методу (наприклад, говорять про системний підхід або системний метод тощо). На наш погляд, підхід – більш широке поняття, ніж метод. Метод – більш вузьке поняття, що включає знання про те, як діяти у тій чи тій ситуації, для вирішення того чи того завдання.

Виходячи з вищенаведеного розуміння підходу, розкриємо зміст поняття «компетентність». Компетентнісний підхід у визначенні цілей і змісту освіти не є зовсім новим. У теорії та практиці управління персоналом уже досить давно використовуються поняття «компетентність» і «компетенція».

З метою глибокого розуміння цього терміна звернімося до словників. Термін «компетентність» є похідним від слова «компетентний». Слово «компетентний» походить від лат. *Competens* – відповідний, здатний. У перекладі з англійської «*competence*» – 1) компетентність 2) вміння, спроможність 3) достаток, добрий матеріальний стан 4) компетенція, правомочність (Webster/Abby). У тлумачному словнику сучасної української мови (за ред. Забияки) слово «компетентний» розглядається як «1. Такий, що має достатні знання в певній галузі, (який ґрунтується на знанні; кваліфікований). 2. Такий, що має певні повноваження» [8]. Отже, факт невизначеності остаточної дефініції цих понять пояснюється іншомовним їх запозиченням та проблемою їх влучного перекладу українською мовою.

Аналіз наукових джерел свідчить, що компетенції в сучасній педагогіці професійної освіти нерідко розглядають як новий, зумовлений ринковими відносинами, тип цілепокладання в освітніх системах. У педагогічному словнику «компетентність» розглядається як «здібність серед множини рішень вибрати найбільш оптимальне, критично усвідомлене». А В. Бланк визначає «компетентність» як «здібність до актуального виконання діяльності» [5, с. 318]. Разом із тим, В. Лозова зазначає, що компетентність має інтегративну природу, оскільки її джерелом є різні сфери культури (духовна, громадянська, соціальна, педагогічна, управлінська, правова, етична, екологічна та ін.), вона вимагає значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси [3, с. 5].

Взаємодія учасників навчального процесу в межах гуманістичної освітньої парадигми визначається насамперед визнанням кожної особистості як цінності. Сучасний студент-дизайнер значний час проводить у комп'ютера, користується Інтернетом. Саме цей спосіб отримання інформації (поряд з телебаченням, радіо, газетами) стає для нього одним з основних, оскільки професія дизайнера є інтернаціональною за своїм характером. Таким чином, молоді люди черпають відомості, сприймають оцінки і судження з самих різних джерел, знаходяться під впливом західних зразків та стандартів інколи більше, ніж офіційних українських ЗМІ. Значна частина студентів-дизайнерів виїжджає за кордон на дизайн-форуми та виставки, і їх світогляд, цінності і ідеали формуються не в ізоляції від решти світу. Так кожен студент опиняється у ситуаціях, коли йому потрібно постійно відділяти значуще для окремо взятої його особистості від несуттєвого через сприйняття чи не сприйняття певних цінностей. Цінності ж, у свою чергу, усвідомлюються їм як певна основа для сенсу та мети життя, а також визначають засоби реалізації останніх.

Отже, ціннісні орієнтації – це елементи внутрішньої структури особистості, які формуються і закріплюються життєвим досвідом індивіда у процесах соціалізації та професійної адаптації.

Відзначимо, що на відміну від соціальних установок, ціннісні орієнтації усвідомлюються, визначаючи певну ієрархію сприйняття умов життєдіяльності особистості як на актуальному рівні сьогоденності, так і на віддалену майбутню перспективу. Найбільш чіткий вияв ціннісних орієнтацій можна знайти в ситуаціях прийняття відповідальних рішень морального та суто професійного вибору, які мають віддалені наслідки та зумовлюють домінанти власної життєдіяльності індивіда подальше. Завдяки цьому феномену забезпечуються цілісність і стійкість особистості, визначаються структури свідомості, програми і стратегії діяльності, структурується та організовується мотиваційна сфера.

Особистість орієнтується на конкретні об'єкти, види діяльності чи спілкування як засіб досягнення своєї мети. Відомо, що ніяка діяльність не може бути продуктивною і не досягне високих результатів без особливо значимого

відношення до неї самої людини. Творчістю рухає інтерес, він є активатором мотиваційних процесів. У цьому аспекті дуже влучною є думка Н. Боритко стосовно того, що «інтерес до людини і людських відносин не може бути втрачений ніколи, поки існує людське суспільство. І які б надвисокі, наднаукомісткі і надінформаційні технології не винаходилися в культурі, ніщо ніколи в освіті і вихованні не замінить живу людину» [1, с. 7]. Як справедливо вважав В. Сухомлинський, немає нічого цікавішого за людину, бо без інтересу до людини неможливе розуміння, прийняття іншої особистості.

Повноцінне формування та становлення особистості неможливе без духовно розвивального спілкування, бо воно є природним середовищем для такого процесу. Спілкування людей – це завжди зустріч культур, які представлені їхніми носіями і саме через це існує можливість появи лакун у взаєморозумінні. «Зустріч – особливий процес і акт взаєморозуміння і взаємодії суб'єктів в глибинному спілкуванні, в якому діють принципи прийняття і другоюдомінантності» [4, с. 32].

У науковій літературі сьогодні презентовано безліч визначень феномену «діалогу культур». Найбільш релевантним в межах нашого дослідження є визначення Л. Харченкової, яка вважає, що «діалог - це взаємодія контактуючих культур в процесі вивчення іноземних мов, що забезпечує адекватне взаєморозуміння і духовне взаємозбагачення представників різних лінгвокультурних спільностей» [6, с. 13].

Таким чином, реалізація здатності до розвитку комунікативної компетентності культурно обумовлена. Окрім цього, вона зумовлюється унікальним індивідуальним досвідом кожної людини. Тому, при комунікації, що є процесом обміну повідомленнями, постійно відбувається відтворення сенсів, оскільки вони не співпадають навіть у людей, що говорять однією мовою, вирости в одній і тій же культурі, тобто мають такі самі фонові знання. Через це є очевидним природне ускладнення комунікації, тобто повного розуміння іншомовними партнерами один одного.

З точки зору готовності майбутнього спеціаліста до міжкультурної комунікації саме залучення фонових знань про духовні скарбниці іншомовного партнера уможливорює уникнення лакун у ході трансакції, осмислення особливостей фонових знань, культури, а також розвитку емпатії, критичної толерантності і здатності до подолання конфліктів.

Отже, крім високих вимог до знань, умінь та навичок майбутнього фахівця на першому плані стоять його особові характеристики, його відношення до професійної діяльності, до кожного члену колективу. Через це особливої актуальності набуває питання аксіологізації підготовки компетентного професіонала завдяки ціннісній взаємодії учасників навчального процесу.

Зазначмо, що саме під час здобуття освіти, зокрема вищої професійної, людина засвоює цінності. Так, у Законі України про вищу освіту зміст вищої освіти визначається, як такий, що обумовлений «цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва [7, с. 4]. Студент-дизайнер як би занурюється у культурну спадщину різних країн та традиції їхніх народів, черпає знання із різних галузей наук, що постійно удосконалюються упродовж розвитку теорії та практики.

Тому сьогодні суб'єкти навчального процесу повинні формувати ціннісно-професійні орієнтири. Розглядаючи інтерес до кожного студента як особистості, в сучасному навчальному процесі, учасники якого є рівноправними партнерами діалогу, можна виділити такі загальні характеристики і функції досліджуваного феномену, як: біологічні, що обумовлюють вікові характеристики, тривалість діяльності, тощо; мотиваційні – це та купа інтересів, що є найважливішим спонукачем діяльності, завдяки яким студент готовий працювати захоплено і цілеспрямовано відповідно цінностям, які сповідує; соціальні, що виявляються в комунікативному акті, в якому індивідуальність кожного з партнерів партнери по діалогу вважається цінністю через незавершеність людини як головної умови розвитку подальшого інтересу до людини та спілкування з нею.

Іншими словами, усе це свідчить про наявність інтересу у педагога до студента як суб'єкта навчального процесу, що презентується в орієнтірі на особистість; прийняття людини як цінності; осмислення інтересу до студента як характеристики професіоналізму, спрямованість діяльності на розвиток індивідуальності; прагнення пізнати кожного з партнерів.

Таким чином, ціннісні орієнтації - це перш за все вибір чи відкидання певних життєвих сенсів, готовність чи неготовність вести себе у відповідності з ними. Вони задають загальну спрямованість інтересам та прагненням особистості, вибудовують ієрархію індивідуального вибору у будь-якій сфері, формують цільову й мотиваційну програму поведінки, визначають рівень домагань та міру рішучості для реалізації власного плану життя. На цьому тлі важливою є теза про те, що сьогодні «педагог-гуманіст має володіти реальним, а не декларативним потенціалом морально-духовних цінностей. Декларативними можуть виявитися цінності, не підкріплені практичними (вчинковими) вміннями» [7, с. 274].

Зазначимо, що зміст навчання, згідно Закону, визначається, як «структура, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації» [7, с. 4]. Отже, зміст навчання сьогодні має стати лише інформаційною базою, на тлі якої відбувається засвоєння ціннісно-професійних орієнтірів, в атмосфері ціннісного відношення до кожної людини, зацікавленість в спілкуванні; емпатії; відношенні до людини як до мети, а не до засобу; флексибельність і толерантність; доброзичливість; чуйність; довіра; визнання індивідуальності і неповторності кожного; об'єктивність.

Висновки. Ціннісні орієнтації, займаючи важливе місце во внутрішній структурі особистості, є потужним засобом регуляції діяльності. Ціннісні орієнтації виявляються через оцінювання самого себе та інших, життєвих обставин, уміння налагодити взаємовідносини в конфліктних ситуаціях та знаходити вихід у проблемних. Таким чином, взаємовплив суб'єктів у процесі педагогічної взаємодії, що відбувається за рахунок взаємообміну ціннісно-професійною інформацією, підвищує мотивацію до навчання, а також робить майбутнього спеціаліста-дизайнера стійкою і автономною особистістю, готовою

до вільного вибору. Ціннісна педагогічна взаємодія виступає способом актуалізації аксіологічного компонента професійної компетентності майбутнього фахівця. Вміння викладача ВНЗ передавати не тільки знання через зміст навчання, а саме транслювати ціннісно-професійні орієнтири, використовуючи інноваційні освітні технології, набувають особливої важливості задля формування індивідуально-особистісних якостей і професійної підготовки суб'єктів навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борытко Н. М. Профессиональное воспитание студентов вуза: Учебно-методическое пособие / Науч. ред. Н. К. Сергеев. Волгоград: Изд-во ВГИПК РО, 2004. 120 с., с. 7
2. Гончар О.В. Розвиток ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи у вітчизняній педагогічній думці (друга половина ХХ століття) [Текст] : автореферат... д-р пед. наук, спец.: 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки / О. В. Гончар. — Х. : Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2011. — 40 с.
3. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: [навч. посіб. для студ. пед. навч. закладів] / В.І Лозова., А.В. Троцко. – Харків, 1997. – 338с.
4. Кульневич С.В. Менеджмент професійного самоопределения. Воронеж, 1998, с. 32Наперов В.Я. Разговаривая с Ли Якоккой / В.Я. Наперов // Специалист. – 2000. – № 4. – С.32.
5. Педагогика: словарь научных терминов / В.В. Князева. – М.: Вузовская книга, 2009. – 872 с.
6. Харченкова Л.И. Этнокультурные и социолингвистические факторы в обучении русскому языку как иностранному. Автореферат...д.п.н. С.Петербург, 1997., с. 13.
7. Хрестоматія з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник / Укладачі: В.І. Лозова, А.В. Троцко, О.М. Іонова, С.Т. Золотухіна. За заг. ред. В.І.Лозової – Х.: Віровець А.П, «Апостроф», 2011. – 408с.

8. АBBYU Lingvo 12. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.lingvo.ru>

Прізвище ім'я по батькові

Тарарак Наталія Григорівна

Науковий ступінь, вчене звання

к.пед.н., доцент

Посада, назва ВНЗ

**заст. декана з наукової роботи
факультету мистецтва та
професійної освіти Харківського
національного педагогічного
університету ім. Г.С. Сковороди**

Телефон

дом. (057) 714-04-23

Моб. тел.

(097) 950 86 50